

Vondrák, Václav

Bezprostředně před přízvukem ...

In: Vondrák, Václav. *Další příspěvky k nauce o praslovanském přízvuku*. Brno: Filosofická fakulta, 1924, pp. 23-29

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/126460>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

31. Dále sem patří praesentní tvary v 2. a 3. os. sg., v 1. a 3. pl. sloves III. 2 a IV. tř. s původním stoupavým přízvukem na kořenné slabice. U III. tř. 2: čak. *vīdit: vīdīm, štok. vīdjeti: vīdīm, vīdīs*; štok. též *vīsjeti, závisjeti: závisīm*; č. *viděti: vidím, vidíš, slyseti: slyším, slyšíš, viseti: visím, visíš*.

U IV. tř.: čak. *bāvin se, odbāvī, mīslīm, mūčī, rānī, dosītī se, mīrīm, oprāvī, sprāvīmo, pripravē, srītīs, štok. mūčiti: mūčīm, mūčīs; bāviti se: bāvīm se, bāvīs se; mīslīti: mīslīm, mīslīs; mjēriti: mjērīm, mjērīs...; č. baviti se: baviš se, měriti: měříš, mysliti: myslíš; praviti: pravíš atd.* Slovesa tato vyznačují se též tím, že nemají, jak vidíme, v čak. v praes. tvarech cirkumflex, kdežto v slov. jej mají: *vīdim, vīdīs, mīslīm, bāvīm se*.

V případech, kde je na této dlouhé slabice přízvuk, jeví se jako neoakut na př. čak. *žēlīt: žēlīm, žēlīs, žēlī, žēlīmō, žēlītē, žēlé, štok. žēljeti: žēlīm, čak. učīt: učīm, učīmō, učē, štok. učiti: učīm; slov. želěti: želim, želiš... želé (-ijo), učiti: učím; č.: želiš, učíš*.

B. Délky se zachovaly:

I.

32. Bezprostředně před přízvukem na krátké slabice a to:

a) Ve dvouslabičných slovech v první slabice, byl-li přízvuk na druhé, která se musila, jsouc na konci slova, zkrátiti. Sem patří celá řada infinitivů, na jejichž koncevku se dostal přízvuk zákonem Fortunatovovým jako čak. *rāst (rāstū)*, štok. *rāsti, r. rasti, č. rūsti, p. rosé*, praslov. bylo tedy jen **ōrstī*; čak. *trést, štok. trēsti, r. trjasti, č. trāsti, p. trzāsē, praslov. trēstī*; čak. *vuć, štok. vući, r. voloći, č. vlēci*. Zde byla délka v prvopočátku ve všech slov. jazycích. Naproti tomu: čak. *jīst, štok. jēsti, r. ēstē, mr. jīsty, p. ješē, č. jīsti*. Zde třeba připomenouti, že se jeví jak v polštině tak i v češtině — a zde hlavně — snaha, zdloužiti samohlásku původně dvouslabičných infinitivů: č. sice *jīsti, pāsti (pasu), krāsti*, zde všude šlo o akutovanou délku, která se v češtině zachovala, avšak ne v polštině a máme přece p. *przāsē, klóc*, štok. *prēsti (prédēm)*, čak. *prēst (préděn)*, r. *kolóť*. V polštině i *bóśc, móc* proti č. *moci*, ale zato v češtině *būsti, věsti* atd. Někdejší délku těchto infinitivů můžeme v polštině pozorovati hlavně, kde je nosová samohláska jako *dąć (dme)*, *żać (źme)*, *jąć (jime)*, *za-cząć (zacznę)*, *ciąć (tnę)*, *kląć (klnę)*, *miąć (mne)*, *piąć (pne)* *żać (źne)*.

33. Dále substantiva: štok. *hwála*, č. *chwála*, dial. p. *chwáta*, r. *chwałá*; štok. *tráwa*, čak. *trāvā*, č. *tráva*, p. *tráwa*, r. *trawá*; p. *biéda* (a *biada*), č. *bída* (a *béda*)¹, r. *bédá-bědu*, štok. *bijědu*; čak. *mūkā* (akk. *mūkū*, pl. *mūkē*), štok. *múka*, č. *mouka*, p. *mąka*, r. *muká*, g. *muki*, *mukū*, instr. *mukój*, pl. *múki*, *muk* naproti tomu s někdejší *akutem* štok. *múka*, p. *męka*, č. *muka* (mělo by to zníti též *múka*, *mouka* a tak bylo skutečně v staré češtině), r. *múka*, g. *muki*, *muké*, akk. *múku*; schr. *rijěka*, *rijěkē* . . . *rijěku* . . . pl. *řijěke* (Vuk³), taktéž r. *réká*, *rěkū*, ale pl. n. a. *rěki*, slov. *rěka*, p. *rzéka*, č. však *řeka*; čak. *slūgā*, *slūgū*, pl. *slūgē* i *slūge* (Belić str. 228), štok. *slūga*, *slūgu*, pl. *slūge*, g. *slūgā*, slov. *slūga* (g. *slūge*), r. *slugá*, g. *slugi*, akk. *slugú*, pl. *slūgi*, č. *slouha* podle sg. a *sluha* podle pl.; čak. *strilū*, akk. *strilū* vedle *strilu*, a pl. též *strilē* v. *strile* (též jako mask. *stril* *strilū*, g. pl. *stril*, srovn. č. *samostríl*), štok. *strijěla*, *strijělu* a pl. *strijele*, r. též *strělá*, *strělú*, ale pl. *strěly*, a podle pl. č. *střela*; čak. *cēnā*, akk. *cēnū*, n. a. pl. *cēnē*, štok. *cijěna* (*cijěnu*, *cijěne*), r. však *cěná*, g. *cěný*, akk. *cěnu*, pl. *cěny* a s ruským akk. sg. a pl. souhlasí č. *cena*; čak. *krūpā*, *krūpū*, pl. *krūpē*, štok. *krūpa* (veskrz tak), r. *krupá*, *krupú*, ale *krupy*, *krúpam* atd., č. *kroupa*; čak. *līhā*, *līhū* pl. *līhē*, štok. *lijěha* (*līja*), slov. *lěha*, r. *lechá*, č. *ličha*, p. dial. *lecha*; čak. *snāgā*, *snāgū*, pl. *snāgē*, štok. *snāga*, akk. naproti tomu *snāgu*, č. *snaha* podle akk.; čak. *svičū* (*svičū*, pl. *svičē*), štok. *svijěca* (*svijěcu* atd.), r. však *svěcá*, *svěcí*, akk. *svěcú*, ale n. a. pl. *svěci*, č. *svíce*; čak. *tūgā*, *tūgū*, pl. *tūgē*, štok. *tūga* (*t. me je* 'hrozím se'), č. *touha* a j. Máme zde slova, u kterých vidíme zcela zřejmě někdejší praslov. přízvuk na koncovec, a slova, u nichž se jeví přechod ke skupině, u níž působil zákon Fortunatovův. Z této druhé skupiny uvedeme některé příklady, poněvadž sem patří svým nominativem sg.: čak. *brādā*, akk. *brādu*, n. akk. pl. *brāde*, g. pl. *brād*, tak i *dūšā*, *glāvā*, *nā grānu*, *grēdā*, *jūhā*, *pētā*, *pīlā*, *rūkā* (*vā ruku*, d. *rukān*, i. pl. *rukāmi*, lok. *rūkāh*), *srēdā* (*srūdā*, *vā srīdu*), *stēnā* (též *stēn*), *strānā*, *svīnā*, *zimā* (*nā zīmu*), *zvēzdā* (Belić, str. 228), zde však štok. veskrz *zvijězda*, *zvijězdu* atd. (jen dat. lok. instr. pl. *zvijēzdamā*), r. *zvězdá*, -*děj*, -*dú*, ale *zvězdy* (= *zvězdy*), *zvězdám* (též *zvězdam* = *zvězdam*). V češtině máme zde často krátkou slabiku podle akk. sg. a hlavně nom. akk. pl.: *brada*, *duše*, *hlava*, *hřada*, *pata*, *pila*, *ruka*, *středa*, *stěna*, *strana*, *hvězda* (p. *gwieżda*). Jsou však

¹ Dvojí tento tvar v polštině a češtině by mluvil pro to, že bylo původně *běda* s klesavým přízvukem na *ě* a z toho vzniklo v nom. *bědá* a v akk. *bědō* s circumflexem na *ě*. Vznikly pak z toho dále dva tvary jednak podle nom., jednak podle akk. Poslední tvar musil míti pak kořenovou slabiku v polšt. a čest. zkrácenu.

slova, kde se zachovala ještě délka jako *jicha*, vedle *středa* bylo také *střída* a zachovalo se ještě *střída*, *třída chleba*, čak. *srěďa*, štok. *srijěda*, slov. *srěda* (Rad 132 str. 183, u Pleteršnika *srěda* = *prostředek* a *srěda* = *středa*), r. *seredá*.

U jiných máme ještě v staré češtině neb i v nářečích délku jako na př. *zima*.

34. Dále sem náleží dvouslabičné kmeny na -o mužského rodu s přízvukem na koncovce a s dlouhou první slabikou. V nom. a akk. sg. byl na této slabice neoakut: čak. *brést*, *brěstà*, jilm', štok. *brjèst* (*brěst*), *brjèsta* (*brěsta*), slov. *brěst*, r. *bérest*, mr. též tak, č. *brěst* souhlasí s r., p. *brzost*, *brzóst*; čak. *děl*, *dělà*, štok. však *djo* (*djèl*), *djèla* (pl. *djèlovi*), slov. *děť*, č. *děl*, přízvuk byl pravděpodobně na konci, p. *dziat*; čak. *drén*, *drěňà*, štok. *drjèjen*, *drjèjena*, slov. *drěň*, r. *dérén*, *děren*, *cornus sanguinea* (Hartriegel, Kornelkirsche), mr. *derén*, č. *dřín*, stě. *dřien*, p. *drzon*, *berberis* (*dřístál*), kaš. *dřón*, *trní* a plb. *dren*, *trn'*; čak. *gáj*, *gājà*, štok. *gāj*, *gāja*, slov. *gáj*, č. *háj*, p. *gaj*; čak. *gráh*, *grähà*, štok. *grjèh*, *grjèha*, slov. *grěh*, č. *hřích*, *hřichu*, p. *grzech*, r. *grěch*, *gréchá*; čak. *hlév*, *hlěvà*, slov. *hlěv* (*hlěv*), r. *chlěv* *chlěva*, č. *chlév* (*chliv*), p. *chlew*; čak. *hrást*, *hrěstà*, štok. *hrást*, *hrásta*, *dub*, r. však *chvórost*, *chrastí*, č. *chvrast* staré, nyní *chrastí* (též *chřast*, *chřást*); čak. *ključ*, *ključà*, štok. *kljūč*, *ključa*, slov. *ključ*, r. *ključ*, *ključá*, č. *klíč*, p. *klucz*; čak. *králj*, *kräljà*, štok. *krālj*, *krälja*, slov. *králj*, r. *korólj*, *koroljá*, č. *král*, p. *król*; čak. *križ*, *križà*, štok. *krjž*, *križa*, slov. *križ*, č. *kříž*, p. *krzyż*; čak. *kūt*, *kūtà*, štok. *kūt*, *kūta*, slov. *kót*, r. *kut*, *kutá*, č. *kout*, p. *kat*, *kata*; čak. *lúč*, *lúčà*, štok. *lúč*, *lúca*, *louč*, slov. *lúč*, *evětlo*, r. *luč*, *lučá*, *paprsek*, č. *louč* f.; čak. *plášć*, *plášćà*, štok. *plāšt*, *plāšta*, slov. *plášć*, r. *plaśc*, *plaścá*, p. *ptaszcz*, č. *plášť*, štok. *prūd*, *prūda*, *jesep*, *syrtis*, slov. *prjūd*, *prjūda*, r. *prud*, *prūda*, *rybnik*, č. *proud*, p. *prąd*, *prądu*; čak. *pūt*, *pūtà*, štok. *pūt*, *pūta*, *cesta*, *cestování*, slov. *pót*, *póta* m. neb *pót*, *póti* (i *poti*) f., r. *putj*, *puti* m., p. *pac* dial., č. *pout* f.; čak. *smih*, *smihà*, štok. však *smjèh*, *smjèha*, slov. též *směh*, ruština prozrazuje též ještě někdejší klesavý přízvuk: *ná směch*, *só směchu*, g. *směcha*, slovo to sem tedy nepatří a tvoří jen v čak. a češtině výjimku, p. *šmiěch*, č. *smích*; čak. *stjnj*, *stjnjà*, slov. *stěnj* m. *knot*, č. *stín* (*stiň*); čak. *stric*, *stricà*, štok. *stric*, *strica*, slov. *stric*, č. *strýc*; čak. *sūd*, *sūdà*, štok. *sūd*, *sūda*, slov. *sōd*, *sōda*, r. *sud*, *sudá*, p. *sūd*, *sūdu* (pl. *sūdy*) *soud* (proti *sūd*, *sēdu*, pl. *sēdy*, *sud*, *osudí*), č. *soud*; čak. *trūd*, *trūdà*, štok. *trūd*, *trūda*, a též r. *trud*, *trudá*, slov. však *trūd* a č. také *trud*; čak. *žāl*, *žālà*, štok. *žào*,

slov. *žát, žâli*, f., r. *žalb, f.*, p. *žal, žalu*, č. *žal, žalu*, slc. *žial* (*po-žial*)¹.

Jsou ovšem i výjimky: r. *bič, bičá*, schr. *bìč, bìča*, slov. *bìč, biča*, č. *bič*, tedy s krátkou samohláskou.

35. Neutra: čak. *črivo*, pl. *čriva*, štok. *crijevo* (Budmani: *crijevo*), pl. *crijèva*, r. *črevo: črevá, čerèvo: čerevá*, slov. *črevò -žsa*, č. *střevo*, starší *třevo*; čak. *lètò* (*dl—*): *léta*, štok. *dljèto*, slov. *dlètò*, r. *dolotò: dolóta*, č. *dláto*, p. *dlótò*, čak. *nāzłò* (*gn—*), pl. *nāzla* (uvádí se též *gnēzłò*), štok. *gnjèzdo*, slov. *gnēzdo*, r. *gnēzdò* pl. *gnēzda* (= *gnēzda*), p. *gniazdo*, č. *hnízdo*; čak. *jāpnò*, štok. *vāpno*, č. *vāpno*; čak. *krīłò: krīla*, štok. *krilo*, r. *kryłò*, pl. *kryła*, č. *křídlo*; čak. *līcè: līca*, štok. *lice*, r. *licè* (*licò*): *lica*, č. *lice*; čak. *mīkò*, štok. *mljèko*, r. *molokò*, č. *mléko*; čak. *pīsmò: pīma*, štok. *pismo*, r. *pis'mò: pís'ma*, č. *pismo*; čak. *plātnò*, štok. *plātno*, r. *polotnò: polótina*, č. *plātno*; čak. *plūca, plūc*, štok. *plūca* f., č. *plíce*, slov. *pljuča*, g. *pljuč* (Breznik¹ str. 78); čak. *vīnò: vīna*, štok. *vīno*, r. *vinò: vīna*, č. *vīno*.

36. Předpokládá se často, že náš zákon platí i o trojslabičných slovech s přízvukem na předposlední v takových případech, že bývá délka předcházející slabiky zachována. Jako doklad uvádí H. Sköld v Pastrnkově Sborníku mezi jiným hlavně č. gen. *desíti* (str. 39), ale to jest omyl.

K nom. *pět*, p. *pięć*, štok. *pět* náležel gen. d. l. sg. stč. *pieti*, poněvadž byl přízvuk na koncevee, jak nám ruské g. d. l. *pjati* ukazuje, a máme skutečně ještě takové doklady. *Porus bieše pijeti loktuov z výši*, Alx. p. 90, *krajina pijeti miest*, Lact. 122^b (Geb. Hist. ml. III. 1. str. 351). A tato délka pronikla zde i do nom. *pijet set* Alx. p. 35, 36 a j.; *pijet* Lact. 136^d, *pít* Háj. 22^a, *pijt* 126^b, ano podle toho *lfijest*, Hrub. 98^b (Geb. ib.). Tvar *píti* po zúžení *ie* v *i* se ovšem nemohl

¹ Poněvadž se při posínutí přízvuku s polohlásky na předcházející krátkou slabiku tato často dloužila (srovn. č. *pust—postu*, v. v autorově Vgl. slav. Gramm. I² § 252—253), bylo by nasnadě vycházeti při výkladu cksl. *aъъ*, čak. *jū*, č. *já* od prajazykového **ephōm* (srovn. sti. *ahām*). S polohlásek na konci byl v praslov. přízvuk posínován jako *neokat* na předcházející slabiku, při čemž z krátké samohlasky vznikla polodélka, která pak v některých slov. jazycích vedla k normální délce. Poněvadž se v slovanštině užívá pronominálních nominativů obyčejně s důrazem, mohlo by se tím vysvětliti, že již v praslov. vznikla zde z polodélky délka. Pak je ovšem potíž, že by bylo ještě tehdy přešlo *ē* v *ě*. spíše bychom mohli snad předpokládati, že přešlo **i-ē-* přímo v *iā* takže bychom dostali **iāъъ* s normálním akutem na délce. Ze všech dosavadních výkladů, by se tento snad nejspíš zamlouval. Že je v cksl. *aъъ*, nepřekáží ani dost málo, když je ve všech ostatních slov. jazycích *ja*.

udržeti a tím méně pak pít a tak bylo *pět* restituováno a k tomu gen. atd. *pěti*. Podle stč. *pět-pieti* řídilo se též *desět-desieti* a *devět-devieti*, což bylo možné, poněvadž nominativy — akk. zněly původně stejně: *peṭь* a *desęṭь*, *devęṭь*. Přízvuk byl však na první slabice v nom. štok. *děsēt* (*děset*) a *děvēt* (*děvet*), r. též *děsjaṭь*, gen. *desjati*, *děvjatь* g. *devjati* Nyní se zachovalo ještě *deset-desiti*, *devět-deviti*, ale vedle toho je též *deseti*, *devěti* a je otázka, jsou-li to právě zde ony původní tvary, které očekáváme, aneb jsou-li znovu utvořeny podle nového vzoru *pět-pěti* (viz Pastrnkův Sborník str. 30—34). V polštině bylo vyrovnáno ve smyslu tvarů s krátkou kvantitou: *pięć-pięci*, *dziesięć-dziesięci*, *dziewięć-dziewięci*, avšak v staré polštině vidíme zde též jakési kolísání, tedy vliv analogie, na př. v Puł. žalt. o *dzylszyczy Itrun*¹ 32. 2; *dzyszyczy Itrun* 143. 10 a proti tomu *dzyszyczy tyłszyczy* 67. 19 (Afsl. Phil. V. str. 248).

37. b) V trojslabičném slově v první slabice před přízvukem na bezprostředně následující slabice, která byla již svým původem krátká¹. V třetí slabice mohla býti buď plná samohláska neb polohláska.

38. a) Bylo původně **qtrōbā*, **qtrōbq̄*, pl. **qtrōbŷ*, kde " znamená klesavý přízvuk na krátké slabice. Z toho pak vzniklo **qtrōba*, **qtrōbq̄*, **qtrōby*, kde " znamená stoupavý přízvuk na krátké samohlásce. To se zachovalo v r. *utroba*, čak. *utrōba* (Zgrablič, Čak. dialekat I, 1905, str. 9, krátké *u* pochází asi z dvojice jako *prēsika* vedle *presika*, že byla i zde dvojice, ukazuje štok.), štok. *utroba* dostalo se do vleku komposit jako *prītoka*, *prīgoda*, *prīpeka*, *nāknada*, *ustava* atd., č. *utroba* a *utroba*, v polštině: *wątroba* (*wętroba*).

Obdobně se to má s **dqbrōva* > p. *dąbrowa*. Bylo i v češtině *dubrova*, jak ukazují jména *Doubrovany* vedle *Doubravany* a *Dubrovský* (Kott, VII, str. 1239). Naproti tomu mělo **dqbrāva* první slabiku krátkou, jak nám ukazuje štok. *dūbrava*, takže č. *doubrava* má svou délku od **dūbrova*.

Slova na *-ōta* zachovala délku první slabiky původně pravidelně. Tak si ji můžeme vysvětliti v dial. *súchoty* (Bartoš, Dial. slovn. mor. II. 499) a *souchoty* (ib. 389), v Čechách *souchotiny* (což předpokládá též *souchoty*). Vlivem adjektiva *such* vzniklo pak novější *suchota*. Pravidelná délka zachovala se i v slově *mrākota*. Tak i slc. V *krāsota* a *tihota* pronikla délka snad spíše vlivem základních slov *krása*, *tíha*, slc. *krasota*,

¹ Mohl to býti ovšem jen stoupavý přízvuk, poněvadž uvnitř slova musil býti klesavý posínut na předcházející slabiku, a stoupavý přízvuk na krátké slabice uvnitř slova mohl zase vzniknouti jen po předcházející délce z původního klesavého.

lahota, bezpochyby vlivem přemnohých slov na *-ota* s původní krátkou kořenovou slabikou.

39. Sem patří dále složeniny jako štok. *náloga*, *záloga* a podle nich pak i *návada*, *záhlada*, *nákaza*, *námama*, *náplava*, *náplata*, *náprava*, *nauka*, *přidruga*, *zábava*, *zádruga* atd.

Totéž vidíme v češtině: pravidelná délka je v *zásoba*, *zátoka*, *závora*, *záškoda*, *příroda*, *příkora*, *úhoda*, *úspora* atd. Obdobou vznikla v *záměna*, *náhrada*, *úprava*, *ústava*, *útrata*, *příprava*, *přísada*, *záchrana*, *záhuba* a j.

V polštině *wągroda*, *wągarda* = *oyrod*.

40. β) Sem patří čak. *lūdōst* vedle *lūdōst*, gen. *lūdōsti*, kde se do nom. akk. sg. dostala délka v koncovece z tvarů jako *nōvōst*, *hrōmōst*, *stārōst* a pod., dále *nāglōst* vedle *nāglōst*, gen. *nāglōsti*, *drāgōst*, gen. *drāgōsti*, *jākōst*, *lěnost*, *mūdrōst* atd. V štokavštině vzniklo z toho *drāgōst*, *drāgosti*, *lijēnōst*, *lijēnosti*, *nāglōst*, *nāglōsti*, *svētōst*, *svētosti*. Zato je zde jen analogicky vzniklé *lūdōst* (lok. sg. *ludōsti* svědčí o starém přízvuku tvarů *novōsti*, *bolēsti* a pod., které zde byly vzorem, viz autorovy Přísp. k nauce o praslov. přízvuku § 39).

Vzácné zbytky někdejší délky před přízvukem zachovaly se nám ještě v č. *svátost* a p. *świętósć*, kterážto slova se docela kryjí s štok. *svētōst*. Vlivem adjektiva *svat*, *święt* vznikly vedle toho nové tvary *svatost* a *świętósć*, jichž se použilo k diferenciaci významové. Kde má adjektivum délku a příslušné substantivum též, není ovšem snadno rozhodovati, jakého je původu délka u substantiva. Dvojím tvarům č. *lítost*, stč. *litost*, slc. *litost* vedle *lutost* (*litost*), ukrutnost, zlost, odpovídá též dvojí tvar adjektiva: *lito*, nyní *lito* a *litý* (*lita zvěř*). Máme stč. *lénost* (nyní dial. *línost*) a *lenost*. Vliv adjektiva jeví se bezpochyby v substantivech *hloupost*, *moudrost*, *skoupost* a j. V polštině *wątósć* (*wątły*), č. *útlost*, *útlý*.

41. Dále komposita jako štok. *náhod*, *námet*, *národ*, *prílog*, *prijěkor* (ekav. *prěkor*), *prijěvoz*, *rázbor*, *rázmet*, *záklon*, *zákon*, čak. *zákón* (délka *-kón* pro *-n*, r. *zakón*).

Obdobou se dostala délka předložky též do typu 1. (s původně dlouhou kořenovou samohláskou jako *násad*, *nástup*, *prijěstup*, *prijělaz* (ekavsky *prělaz*), *západ*¹).

¹ Výjimku činí čak. *susěd*, *susěda* (g. pl. *susęd susędih*), avšak štok. *súsjed* (tvar *súsjed* Vukem na prvním místě uvedený považuje Rešetar za velmi problematický Afsl. Phil. 36, str. 545).

V čakavštině podlehl tomuto vlivu poněkud i typ 4., neboť zde máme: *pōnór, pōnōra, prōgōn, prōgōna* a *prōgōn* (Belić, str. 213).

V češtině máme celkem obdobné poměry jako jsme je našli právě v srbochrvatsštině. Tedy: *záchod, východ, příchod, zábor, úbor, úskok, nárok, úrok, výnos, únos, závod, návod* (výjimku tvoří *pře: přechod, převod* atd.).

Obdobně pak: *soumrak, soused, výkaz, zákaz, příkaz, úkaz, náhled* atd.

Podle *návod, závod* atd. též pak *důvod, původ, průvod, slc. prievod*, tedy jako v čakavštině *pōnór* a pod. Podle *východ, záchod* též *důchod, průchod* atd. (viz v autorových Příspěvech § 17).

V polštině máme také ještě slova prozracující někdejší délku: *wądot (wędót), wąwóz, wąkop, wątok, sapiierz* a pak i *sąsiad*.

II.

42. Zde jde o délky v trojslabičných slovech, v nichž je polohláska v některé slabice (nejčastěji v poslední). Podle toho je zde více možností, poněvadž přízvuk není zde vázán na jistou slabiku:

1. Přízvuk je na poslední slabice na př. schr. *kōmār, komára*, č. *komár, komára* atd. viz A. II. 1. (Slova s polohláskou § 5). Tam jsou též případy, kde je polohláska v 2. slabice: štok. *cvijětak, cvijětka*, č. *kvítek* (§ 6).

2. Přízvuk je na předposlední dlouhé slabice.

Předcházely-li před polohláskou dvě dlouhé slabiky, zkrátila se často první a druhá s přízvukem se udržela na př. d. pl. č. *rukám*, lok. *rukách*; 3. pl. č. *třesou, pasou*. Kde je tato kombinace jen v nom. akk. sg. a v ostatních pádech jsou tři slabiky s plnými samohláskami, kde tedy obědělky musily býti zkráceny, podlehl tomu i nom. akk. sg.: štok. *jězik, jězika* (viz A. II. 2., Slova s polohláskou). Je-li druhá přízvučná slabika krátká, je to případ pod B. I. b) β).

3. Přízvuk je na 3. (neb další) slabice od konce slova.

a) V první slabice zachovala se délka: č. *kámen*, proti *kamene* atd. (a podle toho často *kamen*), štok. ovšem *kāmēn* (viz A. II. 3., Slova s polohláskou);

b) v druhé slabice: p. *miesiąc*, č. *měsíc* a pod. (viz A. II. 3 b), Slova s polohláskou). Tamtéž případy jako dat. a lok. pl. č. *vránám, vranách* a 3. pl. čak. *mōrū*, č. *mohou*, čak. a štok. *būdū*, č. *budou*.

Kdy působil zákon Fortunatovův? Dvojitá metatonie v praslovanštině.

43. O relativní době, kdy působil zákon Fortunatovův v slovanštině, jsou, jak známo, různé názory. Posledně pojednával o tom pilný